

EŞREF-i MÂZENDERÂNÎ

(أشرف مازندرانی)

Mollâ Muhammed
Saîd Eşref-i Mâzenderânî
(ö. 1116/1704)

İranlı şair, hattat ve nakkaş.

İsfahan'da doğdu. Mahlası "Eşref"tir. Babası Molla Muhammed Sâlih, annesi İsfahanlı meşhur Şîî âlimi Muhammed Takî Meclisî'nin kızı Âmine'dir. İlk eğitimini İsfahan'daki Şeyhülislâm Medresesi'nde aldı. Bir fıkıh âlimi olan babasının yanı sıra dayısı, *Biḥârü'l-envâr* müellifi meşhur Şîî âlimi Muhammed Bâkır Meclisî, İsfahan Şeyhülislâmı Mirza Kâdî ve Ağa Hüseyin Muhakkık-ı Hânsârî de hocaları arasında yer alır. Dinî ilimlerdeki eğitiminin yanında şiirde Sâib-i Tebrîzî, hat sanatında neta'lik ustası Kazvinli Mîr İmâd-i Hasenî'nin yeğeni Abdürreşîd-i Deylemî'nin öğrencisi oldu. Ayrıca nakkaşlık eğitimi aldı ve bu meslekle de uğraştı.

Eşref, küçük oğlu Muhammed Refî' ve dedesi Muhammed Takî Meclisî'nin vefatından duyduğu üzüntünün etkisiyle 1070 (1660) yılında eşi Meryem'i ve iki yaşındaki oğlu Muhammed Emîn'i bırakarak İsfahan'dan ayrılıp Bâbürlü Hükümdarı Evrenğzîb'in tahta yeni çıktığı bir dönemde Hindistan'a gitti. Burada saray hizmetine girdi; Evrenğzîb tarafından daha sonra "Mahfî" mahlasıyla yazdığı şiirlerle tanınan kızı Zübünisâ Begüm'ün hocasına getirildi. Saraydaki şiir ve edebiyat meclislerinde bulundu. Âkil Hân-ı Râzî, Ni'met Han Ali ve Nâsır Ali Sirhindî gibi saray şairleriyle yakın dostluk kurdu. On üç yıl Hindistan'da ikametinin ardından Zübünisâ için iki kaside yazarak İran'a dönüp ailesini görmek için ondan izin istedi. 1083 (1672) yılında Afganistan yoluyla İran'a gitti. Meşhed'de kısa bir süre kaldı. Şehrin karlı soğuk havasını tasvir ettiği ve Horasan şahından himaye istediği bir kaside yazdıktan sonra İsfahan'a geçti. Tezkire yazarı Muhammed Tâhir Nasrâbâdî, İsfahan'da Lünbân Mescidi'nde onun sohbetlerinde bulunduğunu kaydeder (*Tezkire-i Naşrâbâdî*, s. 181). Tekrar Hindistan'a dönerken hanımını ve oğlunu da yanına alıp Patna'da bulunan Evrenğzîb'in torunu ve I. Bahadır Şah'ın (Şah Âlem) oğlu olan Şehzade Azîmüştân'ın sarayına yerleşti. 1116'da (1704) çıktığı hac seyahati esnasında yolda Patna'ya bağlı Mûnger şehrinde vefat etti ve orada defnedildi. "Dânâ" mahlaslı tek oğlu Muhammed

Emîn (Muhammed Ali) bir şair olarak Bengal Mürşîdâbâd'da yaşadı ve orada öldü.

Bâbürlü sarayındaki İran asıllı son şairlerin önde gelenlerinden biri olan Eşref şiirde sebki Hindî ekolünden hocası Sâib-i Tebrîzî'nin takipçisi olarak yetişmiş bir şairdi. Talebeleri arasında Zübünisâ'dan başka Mü'teminüddeve Muhammed İshak Han, Mîr Muizzüddin Muhammed Mûsevî Han, Ali Merdan Han'ın adları anılır. Günümüze birkaç nüshası ulaşan divanında kaside, terciibend, gazel, kıta, rubâi ve mesnevileri yer alır. Kasidelerinde ailesini, hocası Sâib-i Tebrîzî'yi, imamları, halifeleri ve saray şairlerinin yaptığı gibi Bâbürlü sarayındaki hâmilelerini ve devlet adamlarını övdü. Divanında sebki Hindî usulünde üç yüze yakın gazeli vardır. *Dîvân-ı Eşref-i Mâzenderânî*, Muhammed Hasan Seyyidân tarafından neşredilmiştir (Tahran 1373 hş.).

BİBLİYOGRAFYA :

M. Tâhir Nasrâbâdî, *Tezkire-i Naşrâbâdî* (nşr. Vahîd Destgîrî), Tahran 1317 hş., s. 181-182; M. Aslah Mirza, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Keşmîr* (nşr. Seyyid Hüsâmeddin Râşidî), Karaçi 1967, s. 106, 109, 113, 115, 175; Mehdi Beyânî, *Aḥvâl ü Âşâr-ı Hoşnûvîsân*, Tahran 1363 hş., III, 743-745; Muslihuddin Mehdevî, *A'lâm-ı İsfahân* (nşr. Gulâm Rızâ Nasrullâhî), İsfahan 1388 hş., III, 316-318; Ahmed Gülçîn-i Meânî, "Eşref-i Mâzenderânî", *Nâme-i Âsitân-ı Kuds*, sy. 19, Tahran 1343 hş., s. 60-68; a.mlf., "Eşref-i Mâzenderânî: Şâ'ir, Âlim, Hattât, Nakkaş", *Geuher*, sy. 11-12, Tahran 1352 hş., s. 1087-1099; S. F. Dale, "A Safavid Poet in the Heart of Darkness: The Indian Poems of Ashraf Mazandarani", *Jr.S*, XXXVI/2 (2003), s. 197-212; Mînâ Hafzî, "Eşref-i Mâzenderânî", *DMBİ*, IX, 40-42; Sunil Sharma, "Ashraf Mazandarani", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2011, s. 41-43.

RIZA KURTULUŞ

ETTAFEYYİŞ, İbrâhim

(إبراهيم أطفيش)

Ebû İshâk İbrâhim b. Muhammed
b. İbrâhim b. Yûsuf
el-Hafsi el-Adevî
(1888-1965)**Cezayirli İbâzî âlimi.**

Cezayir'in güneyindeki Mizâb vadisinin Benî Yescen (Yezkan) beldesinde doğdu. Nesebinin Hz. Ömer'in dedesi Adî b. Kâ'b'a ulaştığı belirtilir. Berberî dilinde "tut, gel, ye" anlamındaki "Ettafeyyîş", dedelerinden birinin arkadaşına bu şekilde hitap etmesi dolayısıyla ailenin lakabı olmuş, aile fertleri daha sonra da bu lakapla anılmıştır. Küçük yaşta beldesinde hıfzını tamamladı. Temel bilgileri "Kutbül-eimme" diye bilinen amcası

Muhammed b. Yûsuf Eттаfeyyîş ve el-Hâc İbrâhim Zerkûn'dan öğrendi. Ardından özellikle akfî ilimler alanındaki bilgilerini geliştirmek üzere başşehir Cezayir'e gitti, burada Abdülkâdir el-Mücâvî'nin derslerine devam etti. 1917'de aralarında Muhammed es-Semîni ve Sâlih b. Yahyâ'nın da bulunduğu ilmî bir heyetle Tunus'a gitti. Zeytûne Camii'nde Muhammed Tâhir İbn Âşûr, Muhammed b. Yûsuf el-Haneffî gibi hocaların derslerine devam etti. Zekâsî, ilmî vukufu ve güzel ahlâkıyla kısa zamanda hocalarının ve çevresinin dikkatini çekti. Bu sırada siyasete ilgi duydu; Tunus'ta Abdülazîz es-Seâlibî'nin liderliğindeki el-Hizbül-hurri'd-düstûri et-Tûnisî (ed-Düstûr, Tunus Anayasa Partisi) adlı partinin kurucuları arasında yer aldı.

Siyasal ve kültürel çevrelerde genel olarak sömürgecilğe, özellikle Fransa'nın Tunus ve Cezayir'de uyguladığı politikalara şiddetle karşı çıktığı bilinen Eттаfeyyîş, kendisini Cezayir'den Tunus'a gitmeye mecbur eden Fransız sömürgecilğiyle siyasi ve fikrî mücadeleye girişti. Çok geçmeden Fransızlar onun Tunus'u terketmesini istediler. 23 Şubat 1923'te Hâlid b. Abdülkâdir el-Cezâirî ve Abdülazîz es-Seâlibî ile birlikte Tunus'tan çıkarıldı. O da siyasi ve ilmî faaliyetlerini sürdürmek için Mısır'a gidip Kahire'ye yerleşti, Cerbe asıllı düşünür ve yazar Kâsım b. Saîd eş-Şemmâhî'nin kızıyla evlendi. Kahire'de Cezayir ve Tunus'a nisbetle siyasi ve kültürel faaliyetler alanında daha çok imkân buldu. 1925-1930 yılları arasında başkanlığı yaptığı, Batı'nın müslüman ülkeleri sömürgeleştirme planlarına ilişkin yazılarıyla bilinen yazarların makalelerini yayımladığı *el-Minhâc* adlı bir dergi çıkardı. Yazılarında Batı medeniyeti karşısında İslâm medeniyetini yeniden inşa etmenin mümkün olduğu tezini savundu. Derginin üslûbu ve muhtevası yüzünden bazı İslâm ülkelerine sokulması engellendi. Bir kısım malî ve siyasi sıkıntılar sebebiyle dergi, 1931 yılında aynı isim altında Muhibbüddin el-Hatîb adına muhafazakâr bir gazete olarak çıkarılmaya başlandı. Bu sıralarda arkadaşı Muhammed Hıdır Hüseyin et-Tûnisî ile birlikte Cem'iyetü'l-hidâyeti'l-İslâmiyye adlı bir dernek kurdu. Ayrıca Cem'iyetü şübbâni'l-müslimîn'in faal üyesi olarak Hasan el-Bennâ, Seyyid Kutub, M. Reşîd Rızâ gibi düşünür ve âlimlerle dost oldu. 1930'da Kudüs'te akdedilen İslâm Birliği toplantılarına katıldı. 1940 yılında Mısır Dahiliye Vekâleti tarafından Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'nin tashih